

# اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی

سال هفتم، شماره اول، پیاپی ۱۵، بهار و تابستان ۱۴۰۰ (ص ۸۹-۱۰۰)

## رابطه سبک‌های فرزندپروری با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان

### The Relationship between Parenting Styles and Children's Hardiness and Religious Orientation

هادی طیبی‌پور / دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مشاوره مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت، قم، ایران.  
رضا مهکام / هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ایران.  
محمد رضا بنیانی / دکتری روان‌شناسی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ایران.

Hadi Tayebipoor / Graduated from the Consulting Institute of Higher Education, Ethics and Education, Qom, Iran.  
haditayebi1234@gmail.com

Reza Mahkam / Faculty of Imam Khomeini Educational and Research Institute, Qom, Iran.

Muhammadreza Bonyani / Assistant Professor, Department of Psychology, Imam Khomeini Educational and Research Institute, Qom, Iran.

#### Abstract

Parents' educational style has a significant role in the formation of children's personality. The present study was conducted to determine the relationship between parenting styles and children's hardiness and religious orientation. This is a descriptive correlational study that was performed on female high school students in Nowshahr city of Mazandaran province by cluster sampling method. The required information was collected using questionnaires of Schaefer's parenting style, Azerbaijani religious orientation and Cubasa hardship. The data showed that there is no significant relationship between the four parenting styles with rigor and religious orientation; As a result, the main hypothesis of the study was not confirmed, but based on the side findings, there is a positive correlation between rigidity and religious orientation.

**Keyword:** Parenting Styles, Difficulty, Religious Orientation, Secondary High School Students.

#### چکیده

سبک تربیتی والدین نقش بسزایی در شکل‌گیری شخصیت فرزندان دارد. پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان رابطه سبک‌های فرزندپروری با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان انجام گردید. این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است که برداش آموزش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهرستان نوشهر استان مازندران و باروش نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام شد. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از پرسش‌نامه‌های سبک فرزندپروری شیفر، جهت‌گیری مذهبی آذربایجانی و سخت‌رویی کوباسا جمع‌آوری گردید. داده‌های به دست آمده نشان داد که بین سبک‌های چهارگانه فرزندپروری با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی، رابطه معناداری وجود ندارد؛ در نتیجه فرضیه اصلی پژوهش تأیید نشد؛ اما بر مبنای یافته‌های جانبی، بین سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی همبستگی مثبت وجود دارد.

**کلیدواژه‌ها:** سبک‌های فرزندپروری، سخت‌رویی، جهت‌گیری مذهبی، دانش‌آموزان متوسطه دوم.

## مقدمه

موقعیت‌های فشارزای زندگی همواره می‌توانند بر میزان توانایی افراد در کنار آمدن با شرایط گوناگون مؤثر باشند؛ همچنین به نوبه خود، موجب بروز یا تشدید نابسامانی‌های جسمانی و روانی می‌شود (نصیری، ۱۳۸۷). در چنین فضایی انسان ناگزیر است تا برای مقابله با پیامدهای ناشی از فشارهای زندگی متغیرهای مؤثرتری را جستجو کند. سخت‌رویی<sup>۱</sup> از جمله این متغیرها است.

کوباسا (۱۹۷۹م) در پژوهش‌های خود بررسی کرد که ساختار شخصیتی افرادی که درجه بالایی از تنیدگی را بدون بیماری تجربه می‌کنند، متفاوت از افرادی است که در شرایط تنیدگی‌زا بیمار می‌شوند و او این ویژگی را سخت‌رویی نامید (کوباسا و همکاران ۱۹۸۲م). سخت‌رویی را ویژگی شخصیتی پیچیده‌ای معرفی می‌کنند که از سه مؤلفه چالش، کنترل و تعهد تشکیل شده است. فردی که میزان ویژگی چالش در او زیاد است، رویدادهای زندگی را به منزله فرصتی برای پویایی و سازگاری مجدد و میدانی برای پژوهش و ارتقای خویشتن تلقی می‌کند و در برابر این رویدادها، تسلیم منفعلانه را انتخاب نمی‌کند. فردی که مؤلفه کنترل در او زیاد است، احساس اثرگذاری بر جریان زندگی خود دارد و خود را در تغییر و دگرگونی شرایط توانا و مسئول می‌بیند. فردی که از تعهد بیشتری برخوردار است، نه تنها خود را واجد ارزش می‌بیند بلکه در زندگی رویدادهایی را که اهمیت و معنای زیستن را برای وی برجسته می‌سازند، نیز ارزشمند می‌داند (مدی و کوباسا، ۱۹۷۹م و مدی، ۲۰۱۳م).

از آنجایی که شخصیت انسان متأثر از محیط خانواده و تفاوت‌های موجود در شخصیت متأثر از شیوه‌های فرزندپروری والدین است و از طرفی سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی موجب مقاومت انسان در برابر فشارهای روانی و در نتیجه سلامتی جسم و روان می‌شود، رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و تاب‌آوری معنادار می‌باشد (حسینی قمی، ۱۳۹۰).

جهت‌گیری مذهبی روی آورد کلی فرد که از مذهب اتخاذ کرده است؛ یعنی در ارتباط با موجودی متعالی مجموعه‌ای از اعتقادات، اعمال و تشریفات خاص را در زندگی دارد (آذربایجانی، ۱۳۸۷). اشخاص با جهت‌گیری درونی، انگیزه‌های خود را در دین می‌یابند و سعی می‌کنند آن را درونی ساخته و به طور کامل دنبال کنند. اما افراد با جهت‌گیری بیرونی فقط اهدافی ایزاری

1. Hardiness.

دارند. به عبارت دیگر نمایشی از رفتار دینی از خود بروز می‌دهند (بیرامی و همکاران، ۱۳۹۱). از جمله عواملی که به نظر می‌رسد با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان در ارتباط باشد، سبک‌های فرزندپروری والدین است (یزدانی زازرانی، ۱۳۹۳). موضوع ارتباط والدین و فرزندان، سال‌ها نظر صاحب‌نظران و متخصصان تعلیم و تربیت را به خود جلب نموده است. خانواده نخستین پایگاهی است که پیوند بین کودک و محیط اطراف او را به وجود می‌آورد (هرگنهان و آلسون، ترجمه سیف، ۲۰۰۳م).

هر خانواده شیوه‌ای خاص را به منزله شیوه‌های فرزندپروری در تربیت فرزندان خویش به کار می‌گیرد که متأثر از عوامل متفاوتی مانند عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است (هادری، پاور و جادیک، ۱۹۹۳م). تحقیقات معاصر در مورد شیوه‌های فرزندپروری از مطالعات بامریند روی کودکان و خانواده‌های آنان نشأت گرفته است. بامریند با رویکردی تیپ‌شناختی بر ترکیب اعمال فرزندپروری متفاوت تأکید کرده است. تفاوت در ترکیب عناصر اصلی فرزندپروری تغییراتی در چگونگی پاسخ‌های کودک به تأثیر والدین ایجاد می‌کند (دارلینگ، ۱۹۹۹م).

شیوه‌های فرزندپروری والدینی به شکل‌هایی متفاوت طبقه‌بندی شده است. بامریند (۱۹۹۱م) چهار سبک فرزندپروری را به شرح فرزندپروری استبدادی، مقتدر، سهل‌گیرانه و مسامحه‌کارانه تقسیم‌بندی نموده است. بامریند (۱۹۹۱م) بیان می‌کند که والدین مستبد نسبت به فرزندان خود محبت کمتری دارند؛ اما کنترل بسیار زیادی به کار می‌برند. والدین مقتدر، کنترل خود را همراه با رابطه گرم و پاسخگویی به فرزندان خود دارند، در حالی که در والدین سهل‌گیر، کنترل و محبت به فرزندان در کمترین سطح قرار دارد. (اعظم پرچم و همکاران، ۱۳۹۱). والدین مقتدر واقعیت‌ها و بینش‌های شناختی را به کودکان منتقل می‌سازند و تمایل بیشتری برای پذیرش دلایل کودکان در رد یک رهنمود از خود نشان می‌دهند. این والدین سخنوران خوبی هستند و اغلب برای مطیع‌سازی از استدلال و منطق بهره می‌جویند و نیز به منظور توافق با کودک از ارتباط کلامی استفاده می‌کنند (گارزا و همکاران، ۲۰۰۷م).

والدین سهل‌گیر فرزندان خود را کنترل نمی‌کنند؛ از آنان توقعی ندارند؛ در امور خانه نظم و ترتیبی ندارند و در تنبیه کردن یا پاداش دادن به فرزندان خود چندان جدی نیستند. نمایش

قدرت والدین اولین عاملی است که شیوه استبدادی را از دو شیوه دیگر متمایز می‌سازد. این والدین بسیار پرتوقع‌اند و پذیرای نیازها و امیال کودکان نیستند (کميجانی و ماهر، ۱۳۸۶). با توجه به اینکه دو ویژگی شخصیتی (سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی) مهم و سرنوشت‌ساز می‌باشند، پس ضرورت دارد بدانیم که کدام شیوه فرزندپروری در ایجاد و افزایش این خصوصیت‌ها نقش دارند. پژوهش حاضر در پی آن است که به دو سؤال اصلی پاسخ دهد: ۱. آیا بین سبک‌های چهارگانه فرزندپروری با سخت‌رویی فرزندان رابطه معنادار وجود دارد؟ و ۲. آیا بین سبک‌های چهارگانه فرزندپروری با جهت‌گیری مذهبی رابطه معنادار وجود دارد؟ بررسی ارتباط بین جهت‌گیری مذهبی و سبک‌های فرزندپروری با عملکرد خانواده معلمان شهرستان فراه‌بند اثر حسن نوشادی (۱۳۹۱)، رابطه سبک‌های فرزندپروری با جهت‌گیری مذهبی والدین اثر صفورا یزدانی زازرانی (۱۳۹۳) و رابطه باورهای دینی، جهت‌گیری دینی و سخت‌رویی با سلامت روان دانشجویان اثر مهرناز آزادیکتا (۱۳۹۴) از جمله پژوهش‌هایی است که در این زمینه انجام شد. وجه تمایز پژوهش حاضر استفاده هم‌زمان از چهار سبک بیان شده و تفاوت در جامعه آماری است که برحسب هدف، یک تحقیق بنیادی و کاربردی است.

### روش پژوهش

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه سبک‌های فرزندپروری با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان است، برحسب نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی (غیرآزمایشی) از نوع همبستگی هست.

جامعه آماری پژوهش را دانش‌آموزان دختر مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه دوم شهرستان نوشهر در استان مازندران در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ تشکیل می‌دهند که شامل ۱۷۷۶ دانش‌آموز می‌باشد. روش به‌کار برده شده برای نمونه‌گیری در این پژوهش، روش نمونه‌گیری تصادفی از نوع خوشه‌ای است. انتخاب این خوشه‌ها (کلاس‌های درس که به صورت خوشه‌ای در زیرمجموعه مدرسه قرار دارند) به‌گونه‌ای تصادفی صورت گرفت به این صورت که در مرحله اول فهرستی از تمامی مدارس دخترانه متوسطه دوم شهر نوشهر تهیه شد. در مرحله دوم از این تعداد ۴ دبیرستان به صورت تصادفی انتخاب شد. در مرحله بعد از هرکدام از دبیرستان‌های یادشده از پایه دهم تا دوازدهم ۳ کلاس به‌عنوان خوشه انتخاب شدند که در مجموع ۲۶۰ دانش‌آموز بودند.

### یافته‌های پژوهش

در این بخش داده‌های جمعیت‌شناختی شامل سن، جنس، تحصیلات، تعداد برادر و خواهر و ترتیب تولد که به همراه پرسش‌نامه‌ها توسط دانش‌آموزان تکمیل شده است، مورد بررسی قرار می‌گیرد. توزیع شرکت‌کنندگان به لحاظ سن: افرادی که ۱۵ سال سن دارند ۲۱ نفر که ۸٫۵ درصد کل آزمودنی‌ها می‌باشند. تعداد آزمودنی‌هایی که ۱۶ سال سن دارند ۱۰۶ نفر می‌باشند که ۴۳٫۱ درصد کل آزمودنی‌ها بوده و بیشترین فراوانی را دارا می‌باشند. تعداد آزمودنی‌هایی که ۱۷ سال سن دارند ۱۰۲ نفر که ۴۱٫۵ درصد کل آزمودنی‌ها می‌باشند و تعداد آزمودنی‌هایی که ۱۸ سال سن دارند ۱۷ نفر که ۶٫۹ درصد کل آزمودنی‌ها می‌باشند. توزیع شرکت‌کنندگان بر اساس تحصیلات این‌گونه است که پایه دهم با ۱۰۵ نفر ۴۲٫۷ درصد از کل آزمودنی‌ها می‌باشند. بیشترین فراوانی مربوط به پایه یازدهم است که با ۱۰۹ نفر ۴۴٫۳ درصد از کل نمونه است. پایه دوازدهم با فراوانی ۳۲ نفر و ۱۳ درصد کل نمونه کمترین فراوانی را دارا می‌باشد.

در این تحقیق سه متغیر سبک‌های فرزندپروری و سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی وجود دارد. ۵۹ نفر از آزمودنی‌ها که ۲۴ درصد کل آزمودنی‌ها را تشکیل می‌دهند، سبک مقتدرانه را ادراک نموده‌اند و ۱۰۱ نفر از آزمودنی‌ها که ۴۱٫۱ درصد کل آزمودنی‌ها را تشکیل می‌دهند، سبک بی‌اعتنا را ادراک نموده‌اند و ۴۷ نفر از آزمودنی‌ها که ۱۹٫۱ درصد کل آزمودنی‌ها را تشکیل می‌دهند، سبک مستبدانه را ادراک نموده‌اند و ۳۸ نفر از آزمودنی‌ها که ۱۵٫۴ درصد کل آزمودنی‌ها را تشکیل می‌دهند، سبک سهل‌گیرانه را ادراک نموده‌اند. در جدول شماره ۱ رابطه بین سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی از طریق ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱: رابطه سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی

جهت‌گیری مذهبی	سخت‌رویی	متغیر
**۰,۲۲۰	۱	سخت‌رویی
۱	**۰,۲۲۰	جهت‌گیری مذهبی

همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، همبستگی بین سخت‌رویی و جهت‌گیری

مذهبی ۰٫۲۲ می‌باشد که در سطح ۰٫۰۱ معنادار است، یعنی با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که بین جهت‌گیری مذهبی و سخت‌رویی آزمودنی‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و با افزایش جهت‌گیری مذهبی، سخت‌رویی نیز افزایش و با کاهش جهت‌گیری مذهبی، سخت‌رویی نیز کاهش می‌یابد.

جهت مقایسه نمرات آزمودنی‌ها در سبک‌های فرزندپروری و سخت‌رویی از تحلیل واریانس یک‌سویه و آزمون تعقیبی شفه استفاده شد، نتایج نشان داد که بین سبک‌های فرزندپروری با سخت‌رویی فرزندان رابطه معناداری وجود ندارد. جهت مقایسه نمرات آزمودنی‌ها در سبک‌های فرزندپروری و جهت‌گیری مذهبی از تحلیل واریانس یک‌راهه و آزمون تعقیبی شفه استفاده شد، یافته‌های مربوط به رابطه سبک‌های فرزندپروری با جهت‌گیری مذهبی نشان داد که فرض صفر رد نشد و بین سبک‌های فرزندپروری با متغیر جهت‌گیری مذهبی تفاوت معناداری وجود ندارد. علی‌رغم مردود نشدن فرضیه صفر، با استفاده از تحلیل واریانس یک‌راهه، جهت ارزیابی و بررسی بیشتر تفاوت بین سبک‌های فرزندپروری در متغیر جهت‌گیری مذهبی از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. که نتایج حاصل از آزمون تعقیبی شفه نشان می‌دهد که در میزان جهت‌گیری مذهبی آزمودنی‌ها با توجه به ۴ سبک فرزندپروری ادراک شده، تفاوت معناداری وجود ندارد.

### بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین سبک‌های فرزندپروری با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان در شهر نوشهر بود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین نمرات مقیاس سبک‌های فرزندپروری و نمرات مقیاس سخت‌رویی در بین دانش‌آموزان رابطه همبستگی معنادار وجود ندارد.

طبق مطالعات اولیه به نظر می‌رسید در پژوهش حاضر رابطه معنادار خواهد بود؛ اما با توجه به اینکه پرسش‌نامه سبک‌های فرزندپروری اجرا شده در این پژوهش از نوع ادراک شده بود و دانش‌آموزان برداشت‌های شخصی خود از شیوه تربیت والدین را در نظر گرفتند و از آنجاکه به طور معمول قضاوت فرزند در مورد سبک فرزندپروری والدین می‌تواند همراه با خطا باشد، بنابراین به احتمال زیاد این مسئله در نمرات تأثیرگذار بود و رابطه معنادار نشده است. از طرفی با توجه به اینکه پژوهش حاضر در منطقه‌ای کاملاً توریستی انجام شده است و در چنین مناطقی به طور معمول تأثیر حضور گردشگران به علت ارتباط تنگاتنگ با ساکنین

در این مناطق تفریحی و گردش‌پذیر، بسیار زیاد بوده و انتقال و تبادل فرهنگ و زندگی بین ساکنین و گردشگران بیش از حد معمول می‌باشد و چنین شرایطی موجب کاهش تأثیرپذیری فرزندان از والدین خود خواهد شد و معمولاً اقتدار والدین در این مناطق نسبت به مناطق کم‌رفت‌وآمد، کمتر است؛ بنابراین یکی از عوامل معنادار نشدن ارتباط بین متغیرها می‌تواند به همین موضوع ربط داشته باشد. به همین جهت در این منطقه جغرافیایی هم می‌توان انتظار داشت که موضوعات سبک فرزندپروری، جهت‌گیری مذهبی و سخت‌رویی همراه با آسیب‌هایی باشد.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین نمرات مقیاس سبک‌های فرزندپروری و نمرات مقیاس جهت‌گیری مذهبی در بین دانش‌آموزان رابطه همبستگی معنادار وجود ندارد. در این پژوهش رابطه سبک‌های چهارگانه فرزندپروری با استفاده از تحلیل واریانس یک‌راهه (آنوا) با جهت‌گیری فرزندان مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان دادند سبک‌های فرزندپروری با جهت‌گیری مذهبی فرزندان ارتباط معناداری ندارد. در تحلیل نتایج این فرضیه می‌توان گفت با توجه به دلایلی که در فرضیه اول ذکر شد انجام پرسش‌نامه سبک‌های فرزندپروری بر اساس ادراک شده توسط دانش‌آموزان و توریستی بودن منطقه که موجب کاهش تأثیرگذاری والدین می‌شود معناداری بین متغیرها دچار اختلال شده است. در این پژوهش طبق نتایجی که از آزمون واریانس یک‌راهه به دست آمد رابطه معناداری بین سبک فرزندپروری مقتدرانه با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان به طور کلی به دست نیامد و در نتیجه این فرضیه پژوهش تأیید نشد.

با توجه به اینکه در سبک فرزندپروری مقتدرانه برای جلوگیری از بروز رفتارهای نابهنجار نادرست در فرزندان، والدین در هر مورد می‌کوشند که فرزندان را متوجه آثار اعمال خود سازند و به آنها کمک کنند که خودشان اعمال خویش را اداره نمایند؛ بنابراین، برای اجرای انضباط در خانه و اجتماع، خودکنترلی، جانشین دیگرکنترلی می‌شود (شریعتمداری، ۱۳۷۷). والدین مقتدر، صمیمی، دلسوز و نسبت به نیازهای فرزند، حساس هستند و انتظار می‌رود که در این سبک سخت‌رویی فرزندان افزایش یافته و جهت‌گیری مذهبی آنها درونی شود؛ همچنان‌که نقی‌پور (۱۳۹۰) در پژوهشی نشان داد بین شیوه فرزندپروری مقتدرانه با سخت‌رویی فرزندان رابطه مثبت معنادار وجود دارد. همچنین یزدانی زازرانی (۱۳۹۳)، در پژوهشی رابطه سبک‌های فرزندپروری با جهت‌گیری مذهبی والدین را مورد بررسی قرار داده است. نتایج به دست آمده از آزمون نشان داد که همبستگی مثبت قابل قبولی بین

سبک فرزندپروری مقتدرانه و جهت‌گیری مذهبی وجود دارد که با نتیجه پژوهش حاضر ناهمسو می‌باشند.

علت عدم تأیید این فرضیه و همسو نبودن با نتایج پژوهش‌های فوق همان گونه که در فرضیه‌های قبل گفته شد استفاده از پرسش‌نامه فرزندپروری ادراک شده می‌باشد چراکه فرزندان برداشت شخصی خودشان را از تربیت و سبک والدین اتخاذ کرده و در نتیجه تحقیق تأثیرگذار بوده است.

نکته مهم دیگر، توریستی بودن شهر نوشهر می‌باشد. گردشگر با حضور در مناطق گردشگری با ساکنین بومی مناطق تفریحی و گردش‌پذیر فرهنگ و زندگی خود را به اشتراک گذاشته و تبادل خواهند کرد. به همین جهت در موضوعات سبک فرزندپروری و سخت‌رویی انتظار آسیب و کاهش جهت‌گیری مذهبی را می‌توان داشت. پژوهش ایرجی‌راد (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که گردشگری بر وضعیت اجتماعی، فرهنگی و آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در شهر نوشهر تأثیرگذار است. چنانچه در پژوهش حاضر مشاهده شد که بیشترین فراوانی در سبک فرزندپروری در این شهر، سبک بی‌اعتنا می‌باشد.

با توجه به تأثیر توریست و گردشگر بر فرهنگ و تربیت جامعه در پژوهش ایرجی‌راد (۱۳۹۲) و نتایج پژوهش حاضر، سبک‌های فرزندپروری در جهت‌گیری مذهبی و سخت‌رویی فرزندان تأثیر چندانی ندارد و این دو متغیر بیشتر تحت تأثیر اجتماع و فرهنگ برخاسته از آن قرار گرفته‌اند.

در پژوهش حاضر طبق نتایجی که از آزمون واریانس یک‌راهه به دست آمد رابطه معناداری بین سبک فرزندپروری مستبدانه با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان به طور کلی به دست نیامد و در نتیجه این فرضیه پژوهش تأیید نشد. با توجه به اینکه در سبک فرزندپروری مستبدانه والدین بر قدرت خود بیش از اندازه تأکید می‌کنند و برای اجرای دستورات خود اطاعت بی‌چون‌وچرا می‌خواهند و لزومی برای ارائه دلیل نمی‌بینند (بی‌ریا و همکاران، ۱۳۷۵) و فرزندان چنین بار آورده می‌شوند که از قوانین سخت‌گیرانه‌ای که به وسیله والدین به وجود می‌آید پیروی کنند و والدین برای کنترل فرزندان خود از شیوه‌های ایجاد ترس استفاده می‌کنند و در صورت عدم پیروی از چنین قوانینی معمولاً تنبیه و اعمال زور است انتظار می‌رود که در این سبک سخت‌رویی فرزندان کاهش یافته و جهت‌گیری مذهبی آنها ضعیف شود؛ همچنان‌که نقی‌پور (۱۳۹۰) در پژوهشی نشان داد بین شیوه فرزندپروری مستبدانه با سخت‌رویی فرزندان، رابطه منفی معناداری وجود دارد. همچنین



یزدانی زازرانی (۱۳۹۳)، در پژوهشی رابطه سبک‌های فرزندپروری با جهت‌گیری مذهبی والدین را مورد بررسی قرار داده است. نتایج به دست آمده از آزمون نشان داد که بین سبک فرزندپروری مستبدانه و جهت‌گیری مذهبی رابطه منفی معناداری وجود دارد.

در پژوهش حاضر رابطه معناداری بین سبک فرزندپروری سهل‌گیرانه با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان به‌طورکلی به دست نیامد و در نتیجه این فرضیه پژوهش نیز تأیید نشد. در این روش و سبک فرزندپروری، والدین عشق و محبت بیش از اندازه، بدون اعمال کنترل‌های لازم را ابراز می‌دارند و این‌گونه پدر و مادرها، تحت تأثیر این کج‌فهمی و سوء برداشت که «روان‌شناسان با تنبیه مخالف‌اند»، از به‌کار بردن هر نوع تنبیهی اجتناب می‌کنند. از طرفی کنترل کمی بر رفتار فرزندان خود اعمال می‌کنند و به آنها اجازه می‌دهند در هر سنی که باشند، خودشان تصمیم‌گیری کنند، حتی وقتی که هنوز قادر به انجام آن نیستند؛ انتظار می‌رفت در این فرضیه نیز رابطه بین متغیرها معنادار و به‌صورت منفی تأثیرگذار باشد، همچنان‌که خلیلی‌فر (۱۳۹۲) در پژوهشی به این نتیجه رسید که هرچه سبک فرزندپروری والدین آسان‌گیرتر باشد، شخص اجبار کمتری را برای تظاهر به مذهب و درون‌فکنی کردن آن در خود احساس می‌کند. از طرفی یزدانی زازرانی (۱۳۹۳)، در پژوهشی نشان داد که بین سبک فرزندپروری سهل‌انگارانه با جهت‌گیری مذهبی رابطه معناداری وجود ندارد. نقی‌پور (۱۳۹۰) نیز در پژوهشی نشان داد بین شیوه فرزندپروری سهل‌گیرانه با سخت‌رویی فرزندان، رابطه وجود ندارد.

همچنان‌که مشاهده شد پژوهش‌های فوق همسو با پژوهش حاضرند و نشان از آن دارد که سبک سهل‌گیرانه در جهت‌گیری مذهبی فرزندان و سخت‌رویی آنها تأثیر چندانی ندارد. در پژوهش حاضر رابطه معناداری بین سبک فرزندپروری بی‌اعتنا با سخت‌رویی و جهت‌گیری مذهبی فرزندان به‌طور کلی به دست نیامد و در نتیجه این فرضیه پژوهش نیز تأیید نشد.

سبک بی‌اعتنا بدترین و آسیب‌زننده‌ترین سبک فرزندپروری هست و والدین در این سبک کنترل بسیار کمی روی فرزند خود دارند، توقع خاصی از فرزندشان ندارند و همواره با نوعی غفلت با فرزند خود مواجه می‌شوند. انرژی بسیار کمی برای ارتباط با فرزند خود دارند و اغلب چندان احساس مسئولیت نمی‌کنند؛ لذا انتظار می‌رود در این سبک رابطه معنادار بوده و جهت‌گیری مذهبی و سخت‌رویی فرزندان را تحت تأثیر خود قرار دهد؛ اما با توجه به دلایلی که در تحلیل فرضیه قبل آورده شد در این فرضیه نیز رابطه همبستگی معنادار نشد.

یافته‌ها نشان می‌دهند بین سخت‌رویی با جهت‌گیری مذهبی همبستگی مثبت

معنادار در وجود دارد و میزان این همبستگی ۰٫۲۲ می‌باشد. این یافته‌ها با نتایج پژوهشی که حسینی قمی (۱۳۹۰) در آن نشان می‌دهد که رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و تاب‌آوری معنادار است همسو می‌باشد.

همچنین رضایت (۱۳۸۹) در پژوهشی همسو با پژوهش حاضر نشان داد که همبستگی بین جهت‌گیری مذهبی درونی و سخت‌رویی و مؤلفه‌های آن (به جز مبارزه‌جویی) معنادار بود. با توجه به این فرضیه نقش دو مؤلفه جهت‌گیری مذهبی و سخت‌رویی فرزندان مشخص می‌شود که چه اهمیت بالایی دارند. با تقویت هر یک از این دو ویژگی دیگری نیز تقویت می‌یابد. همچنان‌که سرمدی (۱۳۸۵) در پژوهشی آورده که دین‌داری آگاهانه و گرایش‌های مذهبی تأثیر بسزایی بر جنبه‌های گوناگون رفتار فردی و اجتماعی جامعه، به‌ویژه نسل جوان دارد. البته توجه زیادی که امروزه به رفتارهای ناپه‌نجان اخلاقی یا خلاف شرع و بزهدکارانه جوانان معطوف می‌شود و نیز سیاست‌های پیشگیرانه یا تنبیهی که به‌طور ضربتی اتخاذ می‌گردد، می‌تواند تا حدودی میب‌نگرانی از این واقعیت باشد که تلاش‌ها و فعالیت‌های بیش از دو دهه مدیران و مسئولان در انتقال باورها، ارزش‌ها و هنجارهای دینی به نسل جوان، با نوعی عدم موفقیت و ناکامی روبه‌رو شده است. پس با آموزش و آگاهی دادن به والدین نسبت به تقویت سخت‌رویی فرزندان، می‌توان جهت‌گیری مذهبی آنان را نیز بالا برد تا کمتر شاهد ناپه‌نجان‌های اخلاقی در نوجوانان و جوانان باشیم.

مهم‌ترین محدودیت پژوهش عدم وجود تست‌های بومی مطابق با فرهنگ کشور ما می‌باشد. با توجه به اینکه آزمون‌های استفاده شده، گزارش بالایی از اعتبار و روایی دارند، اما به نظر می‌رسد که صرفاً ترجمه آزمون‌های مطابق با فرهنگ غربی می‌باشد که تا حدودی با هنجارهای اجتماعی، فرهنگی و دینی کشور ما متفاوت است. حجم بالای سؤالات پرسش‌نامه‌ها نیاز به زمان زیادی داشت که با توجه به کلاس و درس دانش‌آموزان روند پژوهش را با مشکل روبه‌رو می‌ساخت. این تحقیق در شهر توریستی نوشهر انجام گرفت؛ لذا در تعمیم آن به سایر شهرها باید جانب احتیاط را در نظر گرفت. جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم بودند.

پیشنهاد‌های پژوهش عبارت‌اند از: انجام پژوهش‌های مشابه در سایر شهرها، انجام پژوهش در مقاطع تحصیلی بالاتر، پژوهش با سبک‌های فرزندپروری غیر ادراک شده که پرسش‌نامه توسط والدین انجام شود، انجام پژوهش با جامعه آماری دانش‌آموزان پسر در نوشهر، ساخت آزمون‌های بومی.

## منابع

- آذربایجانی، مسعود (۱۳۸۷)، **تهیه و ساخت جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام**، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- آذربایجانی، مسعود (۱۳۸۷)، **روان‌شناسی دین از دیدگاه ویلیام جیمز**، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- آزادیکتا، مهرانز (۱۳۹۴)، «رابطه باورهای دینی، جهت‌گیری دینی و سخت‌رویی با سلامت روان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر»، **مجله پژوهش‌های مشاوره**، شماره ۵۵.
- بیرامی، منصور؛ اسماعیل‌پور، خلیل و رضایی، زینب (۱۳۹۱)، «بررسی مقایسه‌ای سخت‌رویی و سلامت روان در سطوح مختلف دینداری در فرهنگیان شهرستان خوی»، **فصلنامه علوم تربیتی**، سال پنجم، شماره ۱۹.
- بی‌ریا، ناصر؛ رهنمایی، سید احمد؛ آقاتهرانی، مرتضی؛ حقانی، ابوالحسن؛ شاملی، عباس؛ زارعان، محمدجواد؛ مصباح، علی و ساجدی، ابوالفضل (۱۳۷۵)، **روان‌شناسی رشد با نگرش به منابع اسلامی**، ج ۲، تهران: سمت.
- پرچم، اعظم؛ فاتحی‌زاده، مریم و الله‌یاری، حمیده (۱۳۹۱)، «مقایسه سبک‌های فرزندپروری با مریند با سبک فرزندپروری مسئولانه در اسلام»، **فصلنامه پژوهش در مسایل تعلیم و تربیت اسلامی**، سال بیستم، شماره ۱۴، ص ۱۱۵-۱۳۸.
- حسینی قمی، طاهره (۱۳۹۰)، «رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و تاب‌آوری در بین مادران دارای فرزندان مبتلا به بیماری»، **نشریه روان‌شناسی و دین**، سال چهارم، شماره ۳، ص ۶۹-۸۲.
- رضایت، میترا (۱۳۸۹)، **مقایسه پابیندی مذهبی، جهت‌گیری مذهبی و سخت‌رویی در بین همسران شهدا و زنان سرپرست خانوار شهر تهران**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام‌نور، تهران.
- سرمدی، محمود (۱۳۸۵)، «بررسی رابطه میان دینداری با بازده‌های تربیتی دانش‌آموزان متوسطه شهر قم»، **پژوهش‌های تربیت اسلامی**، شماره ۲.
- شریعتمداری، علی (۱۳۷۷)، **روان‌شناسی تربیت**، چاپ یازدهم، تهران: امیرکبیر.
- کمبجانی، مهرانز و ماهر، فرهاد (۱۳۸۶)، «مقایسه شیوه‌های فرزندپروری والدین نوجوانان با اختلال سلوک و نوجوانان عادی»، **دانش و پژوهش در روان‌شناسی**، شماره ۳۳.
- مدی، سالواتور. آر، **سخت‌رویی، (بهره‌گیری از شرایط استرس‌زا در جهت رشد تاب‌آوری)**، ترجمه: حمیده سادات سیاهپوش‌ها (۱۳۹۵)، تهران: روان.
- نصیری، طیبه (۱۳۸۷)، **بررسی رابطه بین سخت‌رویی و خودکارآمدی و رضایت شغلی معلمان مقطع متوسطه و پیش‌دانشگاهی ناحیه یک شهرستان شهریار**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.

- نقی‌پور، مسعود (۱۳۹۰)، «رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین با سخت‌رویی فرزندان»، *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، سال دوم، شماره ۲.
- هرگنهان، پی. آر؛ آلسون، میتو. اچ، *مقدمه بر نظریه‌های یادگیری*، ترجمه: علی اکبر سیف (۱۳۸۸)، تهران: دانا.
- یزدانی زازرانی، صفورا، (۱۳۹۳)، *بررسی رابطه سبک‌های فرزندپروری با جهت‌گیری مذهبی والدین، نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روان‌شناسی*، مرودشت، شرکت اندیشه‌سازان مبتکر جوان.